

Szirmai V. (2024): Szerkesztői előszó. CITY.HU Várostudományi Szemle. 4(2), 5–10.

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Szirmai Viktória

2021 óta jelenik meg a CITY.HU Várostudományi Szemle, és azóta sikerült félretennem, hogy a számomra történeti okokból prioritást élvező új város jelenséggel foglalkozzam, hogy külön szám jelenjen meg a témából. Mégpedig azért, mert tudtam, hogy vannak annál lényegesebb, időszerűbb témák is. Ezeket a korábbi lapszámokban, a következő sorrendben és témákban lehet látni: magyar városok az európai térben, városok és a koronavírus járvány, Kelet-Közép-Európa nagyvárosai, fővárosok és metropolisztertségek, globális városok, kisvárosok, alföldi városok, és legutóbb a városfejlesztési politikák (lásd: www.cityhu.net/home).

Joggal merül fel a kérdés, most miért? A szerkesztőkkel közösen úgy véltük, hogy most mindenképpen itt van az ideje, hogy beszéljünk róluk, látva az új városok egyik mintapéldánya, Dunaujváros vergődését, élet-halál harcát, mások megújulását, az új városok közötti polarizációk ismételt éleződését. A korábbi kutatásainkból tudtuk, hogy differenciált a fejlettségük, eltérőek a korábbi sikereik és a bukásaik is, ahogy eltérőek a mai és vélhetőleg a jövőbeni lehetőségeik is.

Ez a szám a bevezető tanulmányommal kezdődik, amelynek nem az a fő célja, hogy ezeket a polarizációkat vizsgálja – jóllehet foglalkozom velük, ahogy mások is – inkább egy „újszerű” problémát, inkább hipotézist vet fel, amelynek keretében egy decentralizáltabb városfejlesztési modellre, közte az új városok rehabilitációjára ad javaslatot. A bevezető tanulmány központi kérdése, hogy a nagyvárosi térségek társadalmi, ökológiai, természeti, környezeti válságaira a kis- és a középvárosok, közte az új városok, azok fejlesztése, modernizációja kínálhat-e valamilyen részleges megoldást. A válasz érdekében négy témacsoport elemzésére kerül sor, egyrészt a legjellemzőbb nagyvárosi problémák bemutatására, másrészt azok meghatározó okainak vizsgálatára, majd annak feltárására, hogy a nagyvárosi problémák megtalálhatók-e az új városi környezetben. S végül felvázolok egy olyan modernizált új városi modellt, amely viszonylagos védelmet nyújthat a városlakóknak a nagyvárosokra jellemző problémák (közte az éghajlatváltozás) egyes hatásaitól.

A következő tanulmány is inkább elméleti jellegű: Germuska Pál széles körű áttekintés nyújt az ipari városokkal, az új városokkal és a szocialista iparvárosokkal foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalom főbb eredményeiről, miközben tisztázza a kapcsolódó fogalmi kérdéseket is.

Vajdovich Noémi – Uzzoli Annamária munkája a hazai hajléktalanok egészségügyi ellátásának jellemzőit mutatják be, a 11 volt szocialista új város eseteiben. A statisztikai adatok felhasználásával vizsgálják, hogy milyen különbségek tapasztalhatók a hazai városok, közte az új városok között, a hajléktalanokra specializált egészségügyi ellátásokban és szolgáltatásokban, illetve, hogy milyen területi mintázata van ezeknek a speciális intézményeknek.

Az ezeket követő különböző konkrét esettanulmányok a fejlettség szerinti rangsorokból szemezgetnek, sajnos ebben az egy számban nem volt módunk mindegyik város bemutatására. A legfejlettebbekről három esettanulmány is készült: Schuchmann Júlia és Schuchmann Péter tanulmánya átfogó képet ad Százhalombatta fejlődésének történeti alakulásáról, és mai viszonyairól. Ez a város több okból is szerencsés, a főváros közelsége, a város életében mindig is kiemelkedően fontos két nagy beruházás (a Dunamente Hőerőmű Vállalat, mai nevén Dunai Finomító és Dunamente Hőerőmű Vállalat), kedvező működése nemcsak korábban, hanem ma is meghatározzák a város életlehetőségeit, gazdasági potenciálját.

Paks fejlődését a Paksi Atomerőműnek köszönheti. Az ebben a számban közölt paksi tanulmány szerzője, Zsibók Zsuzsanna Paks város és környékének viszonyát vizsgálja, amit úgy jellemez, „mint egy erős gazdasági centrum visszafogott dinamikával és térben igencsak korlátozott túlsorduló hatásokkal”. Ez a megállapítás azt a tényt bizonyítja, hogy a fejlett centrum nincs feltétlenül hatással a környékére, amelynek okait csak feltevésekben tudom jelezni: vélhetőleg a paksi erőműnek nincs szüksége térségi kooperációra, többek között azért sem, mert a környék nem elég fejlett ahhoz, hogy számottevő gazdasági és társadalmi erőt kínáljon a központi település részére.

Nagy Erika „Új pályán – új függőségek szorításában? A helyi szereplők változó mozgásterét és stratégiáit Tiszaújvárosban” című munkája a nálunk harmadik fejlett települést választotta. A tanulmány fókuszában „az államszocializmus időszakában a hazai vegyipar egyik meghatározó, specializált centrumává fejlesztett Tiszaújváros rendszer-váltás utáni átalakulása, ennek kulcsszereplői és viszonyrendszereik állnak”. A tanulmány egyik eredménye az empirikus alapú városkép, amelyből a történeti múlt és a mai érdekviszonyok szerveződéseit, közte a helyi gazdaság és társadalom új függőségeit látni. Ezek okai a 24.hu interjúja szerint: „a helyi nagyvállalatok (az erőmű) rossz privatizációs politikája, a politikai torzszalkodás és az, hogy a helyi munkaalkalom pedig

nem elég, példa rá, hogy az új műanyagüzem inkább vendégmunkásokat és nem helyieket alkalmaz.”¹.

Tatabányáról itt most nem készült esettanulmány, bár az egyik olyan város, amelyik lényeges szerepet töltött be az új városi jelenségek alakulásában, átalakulásában. Ezért itt most annyit megemlítek, hogy a város számára nem voltak könnyűek az utóbbi évek a rendszerváltás után, a piacgazdaságban, sok helyi üzemről kiderült, hogy gazdaságtalanul működtek, elvesztették külföldi, főleg keleti piacaikat. Ami jövőbeni reményre ad okot, hogy a „város vezetése a probléma orvoslására a helyi cégeknek adómentességet és adókedvezményeket adott. Létrehozta a Gazdaságfejlesztő Szervezetet, melynek feladata a város marketingje, a közép-európai befektetők idecsábítása volt. Emellett kialakított egy ipari parkot, ahová több közép- és nagyvállalat települt be, többek között autópári beszállítók, gyógyászati segédeszköz gyártók, elektronikai cégek”².

Az ún. stagnáló csoportba került városok közül Dunaújvárosról sem készült itt most elemzés³. Sajnos Dunaújvárosról már hosszú ideig csak a válságot jelző hírek érkeztek: ma sem világos, mi lesz a Dunaferri nagyvállalattal, ahol valamikor 8 ezer ember dolgozott, ma már talán csak 3 ezer 200 főt alkalmaznak, azok többsége is ún. „otthoni állásidő” szerint kapja a fizetése egy részét csupán⁴. Az ott dolgozók közül sorra mennek el a vállalattól, költöznek el a városból is. Az érintett vezető szereplők az acélipar európai szintű válságára hivatkoznak, de az igazi probléma a többszörös, sikertelen tulajdonváltás, az orosz, az ukrán tulajdonosok közötti viszályok és csődök, s a legújabb indiai tulajdonos spekulációs tevékenységei, valamint a magyar állam beavatkozási törekvéseinek sikertelenségei. S ez már csak a problémák zárójelene lehet, hogy a legutolsó tulajdonos, a Liberty Steel tulajdonosa leállította a gyár utolsó két kokszolókemencéjét⁵. Majd az is kiderült, hogy miért: a Liberty Steel a korábbi évek termelési átlagai alapján járó szén-dioxid-termelési kvóták eladásából pénzt keres, de csak akkor, ha áll a dunaújvárosi Vasmű⁶ (Ábrahám 2024). Véleményem szerint, itt olyan mértékű hibák halmozódtak fel, amely a globális és egyes helyi szereplők érdekszférái miatt tönkretették a magyar acélgyártást és ezzel egy várost is (talán). Jobban kellett volna vigyázni rá.

¹ <https://24.hu/belfold/2022/03/29/csatater-tiszaujvaros-valasztas-2022-mol-tiszai-eromu-riport/>

² <https://hu.wikipedia.org/wiki/Tatab%C3%A1nya>

³ A következő podcast szervezésénél figyelemmel leszünk arra, hogy ez a két utóbbi új város viszonyai is megjelenjenek a beszélgetés során.

⁴ <https://telex.hu/gazdasag/2024/07/02/dunaujvaros-dunaferr-liberty-munkanelkuliseg-zoldacel>

⁵ <https://telex.hu/gazdasag/2024/06/20/dunaujvaros-acelipar-ngm-liberty-bezaras-kohaszat>

⁶ https://hvg.hu/kkv/20240207_A_magyar_kormany_csunyan_lyukra_futhat_az_egykori_Dunaferrrel

Ajkáról azonban kedvezőbb híreket hallani és ebben a számban olvasni is. Ajka térségében gazdasági struktúraváltás jött létre, folyamatosak a befektetések. A tervek szerint Ajka, Veszprém megye és a Közép-Dunántúli Régió egyik vezető ipari, szolgáltató, innovációs és energetikai központjává válik, ahol az egyre modernebb technológiákat és eljárásokat alkalmazzák⁷. A klímaváltozás enyhítése, a város térség zöldítése, központi prioritása a városfejlesztési koncepciónak.⁸

Szegvári Péter és Varga Andrea itt közölt írása a helyi gazdaságot és társadalmat is mobilizálni képes szempontra, a településfejlesztés eszközeinek sikert kiváltó tényezőjére mutat rá. A cikkből kiderül, hogy az integrált településfejlesztés eszköztára, az innovatív városkormányzás új arculatot képes adni a településeknek. Az ajkai eset, ennek keretében a Krypton Ház projekt, hozzájárulás annak a megértetéséhez, hogy a „többszintű kormányzás” európai uniós elvének lokális alkalmazása, valamint a „partnerségi kormányzás” módszerének használata miként támogathatja azt a célkitűzést, hogy egy város felkerüljön a kulturális és művészeti attrakciókat bemutató hazai és nemzetközi térképekre”.

A másik két idetartozó város helyzetét, ha nézzük, Oroszlány is szerencsés volt: a szénbányák bezárása miatt 2015 végétől üzemen kívül veszteglő oroszlányi erőművet felújították, s a munkálatok befejeztével az oroszlányi erőmű korszerű biomassza-tüzelésű rendszerként fog működni. Ez nemcsak környezetvédelmi, hanem a város gazdaságot is működtetni képes előnyökkel is együttjárt⁹.

Várpalota gazdasága is feléledni látszik, mivel „átadták a magyar állam és a Rheinmetall közös lőszergyárát Várpalotán, az ún. nevezett Védelmi Ipari Parkban. A legújabb technológiára alapozott hadiipari fejlesztés új munkahelyeket is létrehozott.”¹⁰ Személy szerint a lőszergyárnak ugyan kevésbé örülök, de a városnak bizonyára hasznos fejlesztésről van szó.

Nem mindegyik új város ilyen szerencsés, az ún. vesztes csoport továbbra sem az. „Komló egykori húzó iparága, a bányászat megszűnése óta hanyatlik. A rendszerváltás előtt még virágzó iparváros népessége előregedett, a fiatalok nem találják a helyüket, az idősek pedig vágyakozva tekintenek vissza a sokkal dicsőbb múltba. A friss népszámlálási adatok szerint több ezer ember távozott a településről.”¹¹ A 2011-es népszámláláskor még 24 394-en laktak a városban, tavaly már csak 21 917-en. A megkérdezett lakók

⁷ <https://www.veol.hu/helyi-gazdasag/2024/09/kinai-befektetokre-szomit-ajka>,

⁸ <https://www.ajka.hu/upload/KONCEPCIO.pdf>

⁹ https://www.kemma.hu/helyi-gazdasag/2024/09/eromu-oroszlany-jo-hirek#google_vignette

¹⁰ magyarepitok.hu/iparagi-hirek/2024/07/atadtak-a-hipermodern-varpalotai-loszergyarat

¹¹ <https://index.hu/belfold/2024/01/15/komlo-banyaszat-ipar-varos-fejlesztos-vidек-riport-baranya-varmegye-banyaszok/>

nem tartják kizártnak, hogy szellemváros lesz Komlóból, ezért még az akkumulátor-gyárnak is örülnének, de csak akkor, ha nem külföldi vendégmunkások, hanem a helyi lakosságból kerülnének oda dolgozni.

Az ózdi eset is ide tartozik. A Telex információi szerint „*Két év alatt kétezer ember veszíti el a munkáját Ózdon, az ország egyik legszegényebb térségében. A már csak 32 ezres városban és környékén évtizedek óta csökken a lakosság, a fiatalok jelentős része máshol keresi a boldogulást. A polgármester el van keseredve, szerinte, ha nem sikerül nagyobb befektetést hozni a városba, akkor belátható időn belül szellemvárossá válhat a település. Az ózdi gyárbezárások rávilágítanak egy nagyon súlyos problémára: az alacsony hozzáadott értékkel működő összeszerelő-üzemekre alapozott gazdasági modell egyre törékenyebbé válik a robotizáció gyors térhódítása miatt.*”¹² Az okokról is olvasni lehet: a Telex hasábjain: „*A Johnson Electric ózdi autóiipari alkatrészgyárában egyebek mellett klímamotorokat, fényszóróállító-motorokat gyártanak. Az üzem leállítása több lépcsőben történik majd, és 2022 áprilisában zárul. Összesen mintegy 870 embert küldenek el, köztük 790 fizikai dolgozót. Az indoklás szerint a gyárat azért zárják be, mert a piaci kereslet átalakult, a vevők az ózdi gyárban előállított alkatrészecskék helyett a vállalat automatizált gyárainak termékeit keresik jobban, így az ózdi üzem gazdaságilag fenntarthatatlanná vált.*”

Kazincbarcika helyzete kedvezőbb. A város törekszik az 1990-es évek óta tartó, de a COVID ideje után ismét felerősödő gazdasági, társadalmi gondok enyhítésre, Ezt az önkormányzat 2020 és 2024 közötti gazdasági programjának törekvései is bizonyítják: komplex tervet dolgoztak ki a város viszonyainak javítása érdekében. Itt fontos megemlíteni Kazincbarcika város Fenntartható Energia- és Klíma Akciótervét.¹³ A város életében történetileg is központi szerepet játszó Borsodi Vegyi Kombinát BorsodChem Zártkörűen Működő Részvénytársaság cég ma már globális szereplő, amely együttműködik a városi önkormányzattal. A cég az egyik legnagyobb magyar vegyipari beruházás, amely a 2011 óta Wanhua-BorsodChem Kína állami szintű vállalat tagja: különböző vegyipari alapanyagok, speciális vegyszerek és petrokémiai anyagok egyik vezető európai gyártója. Vegyipari nyersanyagokat biztosít számos iparág, így például a járműipar, építőipar, cipő- és ruhaipar, bútorigar, gyógyszeripar és gumiipar számára. Sajnos mindez nem jelenti a problémák hiányát, a Greenpeace szerint például ebben a városban komoly mértékű a talaj, főként a higanyszennyezés.¹⁴

¹² <https://telex.hu/belfold/2021/04/03/ez-volt-az-utolso-dofes-szellemvarossa-valhat-ozd-gyar-bezaras-elvandorlas-munka>

¹³ <https://www.kazincbarcika.hu/api/1.0.0/attachments/721>

¹⁴ <https://sites.greenpeace.hu/mergezett-oroksegunk/borsodchem>

Az új város szám utolsó tanulmánya egy világvárosi metropolisz térség és az ott található új városok története, elemzése: Koudela Pál „Új városok Szöul Metropolisz Térségben” című munkája. Példát adva arra, ami a mai globális világban, közte Ázsiában játszódik le: a városnövekedés egyre nagyobb ütemű növekedési trendje, amelyet a mai Európában már nem látni, és amelyet a nyugati típusú új városfejlesztések idején, a globális urbanizáció első szakaszában, a városrobbanás periódusában láttunk. Bizonyítva, hogy a nemzetközi téren az új város koncepció jelen van, mivel a koreai nagyvárosban az 1980-as évek végétől a fokozódó lakás- és földhiány mérséklésére a szabályok enyhítésével, és a nagyvárosokon kívül elhelyezkedő új városok fejlesztésével keresték a megoldást. Az új városok egyszerre célozták a lakáshiány mérséklését, lemaradó térségek felzárkóztatását, és a globális gazdasági integráció erősítését.

S végül nincs más dolgom, mint az olvasók figyelmébe ajánljam az új városokról, erről az érdekes, sokat megélt települési formáról szóló tematikus számot, amely nem szól ugyan minden magyar új városról, de ígéri, hogy a hiányokat pótolni fogja.

Szirmai Viktória
A tematikus szám szerkesztője